

Отже, упродовж 1917 – на початку 1918 років активно відбувався процес розбудови вітчизняної судової системи на засадах демократизму, гласності, рівності усіх громадян перед законом та судом та ін. На жаль, через ряд обставин судоустрій не діяв на всій території України, проте досвід спроб правового регулювання УЦР судоустрою на проєвропейських засад є надзвичайно цінним в умовах сьогодення.

Список використаних джерел

1. Грибенко О.М. розбудова вітчизняної судової системи доби Української Центральної Ради (червень 1917 – квітень 1918 рр): історичний аспект / О.М. Грибенко // Історичні студії суспільного прогресу. – 2014. – Вип. 1. – С. 14-17. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/iscr_2014_1_4
2. Вовк Ю.Є. Судові органи Української Народної Республіки та Української Держави (1917 – 1920 рр.): автореф. дис... канд. юрид. науки: 12.00.01 / Ю.Є. Вовк; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Львів, 2000. – 19 с.
3. Вовк Ю.Є. Створення Центральною Радою судової системи в Україні (1917 – 1918 рр.) / Ю. Є. Вовк // 36. навч. – метод. матеріалів і наук. ст.. іст. ф-ту. Волин. держ. ун-ту. ім. Лесі Українки – Луцьк, 1999. – Вип. 4 – С. 9–15
4. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної укр. нації ХІХ – ХХ ст. / Я.Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
5. Землянська В. В. Кримінально-процесуальне законодавство Центральної Ради, гетьманату Скоропадського та Директорії: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / В.В. Землянська. – Х., 2002. – 20 с.
6. Конституційні акти України, 1917-1920. Невідомі конституції України / відп. ред. Ю. Д. Прилюк. – К.: Філософ. і соціол. думка, 1992. – 272 с.
7. Мироненко О. М. Генеральне Секретарство (Міністерство) юстиції УНР // Українське державотворення: невитребуваний потенціал: словник–довідник / за ред. О. М. Мироненка. – К. : Либідь, 1997. – 560 с.
8. Мироненко О. М. Українізація суду і судочинства в УНР. // Українське державотворення: не витребуваний потенціал: словник–довідник / за ред. О.М. Мироненка. – К. : Либідь, 1997. – 560 с.

Гончарук І.

*студентка магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.і.н., доцент, доцент кафедри
теорії та історії держави і права
Грубінко А.В.*

ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В СИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Захист прав людини та громадянина, законних інтересів особи у правовій державі неможливий без чіткої організації і функціонування судової влади. Суттєві зміни, які відбулися в різних сферах життя нашого суспільства протягом останніх двох десятиліть, обумовили необхідність проведення судової реформи, одним з важливих і визначальних напрямків якої є

впровадження суду присяжних у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року і новому Кримінально-процесуальному кодексі України, що набув чинності 20 листопада 2012 року.

Суд присяжних – форма реалізації державної влади, зокрема судової, безпосередньо громадянами шляхом їх участі у здійсненні правосуддя. Як самостійний соціально-політичний інститут, суд присяжних складається з окремої колегії присяжних засідателів і професійного судді чи суддів. Колегія присяжних засідателів наділена повноваженнями приймати власні рішення без участі професійного судді (суддів), що забезпечує народ від свавілля держави. Це забезпечує більш надійний захист основних прав і свобод підсудного від незаконного і необґрунтованого обвинувачення. Даний суд розглядає справи про тяжкі та особливо тяжкі злочини, тому ціна будь-якої помилки сторін обвинувачення та захисту є вкрай високою, бо вона може суттєво вплинути на характер судового рішення (вироку) [1, с. 12].

Відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК 2012 р. кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів і трьох присяжних. Відповідно до ч. 2 ст. 383 КПК суд присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції, а провадження у ньому здійснюється відповідно до загальних правил Кодексу. Також КПК визнає ряд особливостей залучення присяжних до участі в судовому розгляді. Окрім того, статтею 386 встановлено права і обов'язки присяжного, а саме: присяжний має право брати участь у дослідженні всіх відомостей та доказів у судовому засіданні; робити нотатки під час судового засідання; з дозволу головуючого задавати питання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються; просити головуючого роз'яснити норми закону, що підлягають застосуванню при вирішенні питань юридичні терміни і поняття, зміст оголошених у судовому засіданні документів, ознаки злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа. Виконання обов'язків присяжного також зобов'язує його: правдиво відповісти на запитання головуючого і учасників судового провадження щодо можливих перешкод, передбачених законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе; додержуватися порядку в судовому засіданні і підкорятися розпорядженням головуючого; не відлучатися із залу судового засідання під час судового розгляду; не спілкуватися без дозволу головуючого з особами, що не входять до складу суду, стосовно суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються під час нього; не збирати відомості, що стосуються кримінального провадження, поза судовим засіданням; не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, аналіз яких свідчить про те, що присяжні не прирівнюються до суддів, а лише наділяються низкою прав і обов'язків, необхідних їм для участі в розгляді кримінальної справи.

Згідно ст. 391 КПК нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені ст. 368, проводить

відкрите голосування і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останній. Ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, крім випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. У цьому випадку голос того, хто утримався, додається до голосів, поданих за рішення, яке є найсприятливішим для обвинуваченого. Кожен із складу суду присяжних має право викласти письмово окрему думку, яка не оголошується в судовому засіданні, а приєднується до матеріалів провадження та є відкритою для ознайомлення [2].

Судді і присяжні мають спільно вирішувати питання, пов'язані з судовим розглядом, крім питань про обрання, скасування або заміну запобіжного заходу в суді, зокрема: чи містить це діяння склад правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; що належить вчинити з речовими доказами, документами та майном, на яке накладено арешт; чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення в стані обмеженої осудності; яка саме міра покарання повинна бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати? Також варто зазначити, що особам, які не мають юридичної освіти, буде складно відповідати на такі запитання. Виникають труднощі для присяжних при визначенні міри покарання і тому вони можуть підтримувати позицію професійних суддів. Водночас можна передбачити ситуацію, коли професійні судді свої помилки і зловживання зможуть перекладати на недосвідчених присяжних, що стануть своєрідним прикриттям судового беззаконня [3, с. 83-89].

Пропонувати необізнаним у юриспруденції людям вирішувати безпосередньо юридичні проблеми – означає дискредитувати саму ідею суду присяжних. Зокрема, присяжні за Статутом кримінального судочинства Російської імперії 1864 року самостійно виносили вердикт, в якому розв'язували питання на доступному для здорового глузду рівні і не брали участь у розв'язанні суто юридичних питань щодо кваліфікації дій підсудного та його покарання. З історії права відомо, що народні засідателі придумали формулу: «Якщо щось незрозуміло – один голос «за», другий «проти», а головуючий, який голосує останнім, розставить крапки над «і». За новим КПК присяжні жодного самостійного рішення не приймають, а тому практично не відповідають ні за долю справи, ні за свої рішення. Пропонуючи ж їм спільно з суддями вирішувати всі питання судочинства, законодавець торує шлях до колективної безвідповідальності як самих присяжних, так і суддів-професіоналів, які за таких умов свої помилки і зловживання можуть «списувати» на недосвідчених присяжних. Останні можуть стати ширмою судового безглуздя [4, с. 278].

Автори нового КПК наголошують, що модель суду присяжних розроблена на основі дослідження досвіду зарубіжних країн, таких як Австрія, Німеччина, Франція, Данія. Кодекс фактично запроваджує модель суду шеффенів, який є різновидом суду присяжних [5].

У світовій юридичній практиці виділяють дві моделі суду присяжних – англо-американську та європейську. Англо-американська передбачає, що присяжні засідателі, які попередньо не знайомі зі справою та є лише спостерігачами судового розслідування, у нарадчій кімнаті самостійно, без

участі професійного судді, вирішують питання факту винуватості і виносять відповідний вердикт щодо підсудного. Їхній вердикт є обов'язковим для судді. Професійний суддя в такому процесі вирішує виключно правові питання і встановлює кваліфікаційну міру покарання [6, с. 19]. У США «велике журі» розглядає кримінальні справи у складі 12 засідателів. Аналогічна кількість журі присяжних суду Королівської лави Великої Британії. Іспанський суд присяжних відрізняється за кількістю засідателів – їх 9, але він створений і діє на зразок англо-американського незалежного журі присяжних.

У США кожен федеральний територіальний суд має свій порядок залучення присяжних. Основою для набору кандидатів є списки або виборців даної території, або платників податків, або інформація з довідників про жителів міста, або телефонні довідники чи дані перепису населення. Присяжним може стати тільки громадянин США, який не мав проблем із законом. За федеральним законодавством і обвинувачення, і захист мають право відводу конкретних осіб зі складу присяжних за наявності компрометуючих обставин [7, с. 387].

Інша модель, яка умовно класифікується як суд присяжних за європейським зразком, діє в Німеччині, Франції, Данії, Італії, Швеції, Австрії та інших країнах Європи. Його конструкція і порядок діяльності значно відрізняються від англо-американського журі, оскільки питання правової кваліфікації і факту скоєння злочину підсудним вирішують судді-професіонали разом з представниками народу (нім. шеффен – «засідатель»). Також, суттєву різницю між англо-американським та європейським судом присяжних становить і те, за якою системою права воно здійснюється: континентального чи прецедентного. У Франції порядок складання списків присяжних є набагато складнішим, ніж у США: спочатку створюються попередні списки кандидатур, на основі яких спеціальною комісією за місцем знаходження кожного суду проводиться складання щорічного списку кандидатів. Ця ж комісія кожного року складає спеціальний список додаткових присяжних з числа присяжних міста, в якому розташований даний суд. Згодом голова трибуналу шляхом жеребкування відбирає на відкритому засіданні із щорічного списку 27 присяжних, які створюють сесійний список. Крім того, голова суду в такому ж порядку обирає додаткових присяжних зі спеціального списку [8].

У багатьох європейських країнах активну участь при формуванні суду присяжних беруть обвинувачення і захист, яким надається право здійснювати відвід. Зокрема, в Англії та Уелсі представники обвинувачення і захисту можуть відвести деяких кандидатів у присяжні, обов'язково вказавши причини свого рішення. В Шотландії, наприклад, окрім вмотивованого, сторони мають право здійснити немотивований відвід до 3-х кандидатів кожен. В більшості країн Європи право відводу надається обвинуваченому. Зокрема, у Північній Ірландії обвинувачений може відвести без зазначення причин до 12-ти кандидатів у присяжні. До речі, в авторитарній Росії у кримінальному судочинстві вже давно діє інститут присяжних [9, с. 37]. Однак, російська модель не є класичною, а створена з поєднання дореволюційної, тобто 1864 року, та елементів інших (європейських) систем. Головними особливостями російського суду присяжних є: право обрання підсудним форми судочинства, тобто він сам має обирати чи судитиме його суд присяжних; відсутність поділу на свідків обвинувачення і захисту; вирок судді виголошується одразу після

вердикту присяжних. Відповідно до вимог КПК Російської Федерації, до суду викликаються 20 присяжних, з яких після відводів повинно залишитися не менше 14 осіб. Шляхом жеребкування для участі в розгляді справи з них створюють колегію присяжних засідателів. Перші 12 вважаються комплектними і з їх складу обирають старшину, інші – запасні. Втім, російський досвід наочно показує, що існуючий симбіоз радянської системи правоохоронних органів та адаптованого до них судового процесу, принципів формування суддівського корпусу, проведення досудового слідства – збільшують вірогідність винесення неправосудних рішень [10].

Сьогодні суди в масовій свідомості громадян України не асоціюються із законом та справедливістю. За даними соціологічного опитування, яке проводилося у січні 2012 року, найнижчий рівень довіри серед інститутів державної влади має саме суд і лише 8% зазначили, що вони цілком довіряють судовій системі [11]. Вважаємо, що за умов тотальної недовіри населення до судів запровадження суду присяжних з широкими повноваженнями може істотно збільшити прихильність суспільства до влади. Судова влада є саме тією гілкою влади, повага до якої має слугувати становленню правової держави. Також запровадження зазначеного процесуального інституту сприятиме формуванню в громадян правової свідомості, оскільки громадяни, які брали участь у здійсненні правосуддя в статусі присяжного, будуть вносити свій вклад в розвиток демократичних принципів правосуддя. Присяжні беруть участь у судовому розгляді справи для того, щоб знайти і реалізувати справедливість, яка все ж таки на сьогоднішній день не може повною мірою реалізуватися в судовій системі.

Запровадження суду присяжних має такі переваги: посилення ролі адвоката в процесі; підвищення професійного рівня сторін під час розгляду справи; забезпечення змагальності судового процесу, його демократичність. Водночас однією з проблем є фінансування такого інституту, адже повинні бути виділені значні кошти для спеціальних комісій, які будуть займатися складанням списку присяжних.

Поряд з перевагами існують певні можливі недоліки при запровадженні суду присяжних: тиск на присяжних з боку зацікавлених осіб, тому потрібно забезпечити належний захист присяжних шляхом проведення відповідних організаційно-правових заходів; витрата значних матеріальних ресурсів – необхідно виділити з державного бюджету певні кошти для фінансування судової системи. Суспільство повинне пристосуватися до запровадження суду присяжних як до нового інституту судочинства, повноцінне функціонування якого потребує певного часу, значних коштів для належного рівня оплати витрат на виконання громадянами їх обов'язку, облаштування залів судових засідань та кімнат для присяжних. Водночас найголовніше – формування в громадян внутрішньої готовності бути присяжними.

Список використаних джерел

1. Грубінко А.В. Проблеми і перспективи запровадження суду присяжних в системі судочинства України: зарубіжний досвід та вітчизняна практика / А.В. Грубінко, Н.М. Ярчук // Юридичний електронний науковий журнал. – 2014. – № 1. – С. 11-15.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Ахтирська Н.М. Становлення суду присяжних України: від конституційного принципу до процесуальної регламентації / Н.М. Ахтирська // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 5. – С. 83-89.
4. Тертишник В.М. Суд присяжних: паростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України / В.М. Тертишник // Право України. – 2012. – № 7. – С. 274-279.
5. Теремецький В.І. Особливості впровадження суду присяжних за новим кримінальним процесуальним кодексом України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/index.htm>
6. Борисенко А. Присяжная правда: [суд присяжних] / А. Борисенко // Юридическая Практика. – 2012. – № 50 (781). – С. 9-14.
7. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн: навчальний посібник / Грубінко А.В. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 656с.
8. Структура і форми діяльності правоохоронних органів Франції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravo.vuzlib.org/book_z866_page_44.html
9. Грубінко А.В. Провідні моделі суду присяжних: зарубіжний і вітчизняний історичний досвід / А.В. Грубінко, Н.М. Ярчук // «Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку»: М-ли міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 15-16 листопада, 2013 р. – Херсон: Гельветика, 2003. – С. 36-38.
10. Кримінально-процесуальний кодекс Российской Федерации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvar.su/pravo-jurisprudencija/96066-Sud-prisyazhnyh-i-novyiy-Ugolovno-processualnyiy-kodeks-RF.html>
11. Результати соціологічного опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://human-rights.unian.net/ukr/detail/197265>

Грибовська Ю.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.і.н., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Ухач В.З.*

ХРИСТИЯНСЬКІ МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК БАЗОВІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРАВНИКА

Сьогодні, ми є свідками активного впровадження різноманітних реформ в Україні, що проводяться для побудови правової української держави. Надійний захист прав людини - вищий критерій оцінки діяльності всіх інститутів держави, що складають систему правоохоронних і правозахисних органів. Ратифікувавши Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному, чиї права порушені, ефективні засоби правового захисту (ст. 13) [1]. Конституцією України проголошується, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю, а утвердження й забезпечення прав і свобод – головним обов'язком держави. В процесі активних реформ спостерігаємо як на законодавчому рівні нівелюються моральні, зокрема сімейні, цінності через запровадження